

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи
для студентів галузі знань *1301 «Соціальне забезпечення»*
спеціальності 8.13010201 «Соціальна робота»

Обговорено і рекомендовано на
засіданні кафедри соціальної роботи

Протокол № 8 від 31.03.2016р.

УДК 378.147
ББК 74.58

Педагогіка вищої школи. Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи для студентів спеціальності 8.13010201 «Соціальна робота» / Укл. : Скорик Т.В. – Чернігів : ЧНТУ, 2016. - 37 с.

Укладач: СКОРИК ТАМАРА ВОЛОДИМИРІВНА,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
соціальної роботи

Відповідальний за випуск СИЛА ТЕТЯНА ІВАНІВНА,
декан факультету соціальної роботи ЧНТУ,
кандидат психологічних наук, доцент

Рецензенти: СИЛА ТЕТЯНА ІВАНІВНА декан факультету соціальної
роботи Чернігівського національного технологічного
університету, кандидат психологічних наук, доцент

ЗМІСТ

Передмова.....	5
1 Основні положення програми навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи»	6
1.1 Тематичний план навчальної дисципліни«Педагогіка вищої школи».....	6
1.2. Структура навчальної дисципліни	8
1.3. Методи поточного та підсумкового контролю.....	9
2 Тематика практичних занять.....	11
2.1.Предмет, задачі, основні категорії педагогіки вищої школи.	
Вища школа як педагогічна система.....	11
2.1.1.План заняття	
2.1.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань семінару	
2.1.3. Питання для самоконтролю	
2.1.4. Практичні завдання	
2.1.5. Рекомендована література	
2.1.6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання	
2.2. Теорія і практика освіти.....	12
2.1.1.План заняття	
2.2.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань семінару	
2.2.3. Питання для самоконтролю	
2.2.4. Рекомендована література	
2.2.5. Індивідуальні навчально-дослідні завдання	
2.3. Болонський процес та освіта в Україні.....	14
2.3 .1.План заняття	
2.3.2.Методичні рекомендації щодо вивчення питань семінару	
2.3.3.Питання для самоконтролю	
2.3.4.Практичні завдання	
2.3.5.Рекомендована літератур	
2.3.6.Індивідуальні навчально-дослідні завдання	
2. 4. Викладач ВНЗ як організатор навчально-виховного процесу	16
2.4.1.План заняття	
2.4.2.Методичні рекомендації щодо вивчення питань семінару	
2.4.3.Питання для самоконтролю	
2.4.4.Практичні завдання	
2.4.5.Рекомендована література	
2.4.6.Індивідуальні навчально-дослідні завдання	
2.5. Сучасні технології навчання у вищих навчальних закладах.....	19
2.5.1.План заняття	
2.5.2.Методичні рекомендації щодо вивчення питань семінару	
2.5.3.Питання для самоконтролю	
2.5.4.Практичні завдання	
2.5.5.Рекомендована література	

2.5.6.Індивідуальні навчально-дослідні завдання	
2.6. Організація навчального процесу у вищому навчальному закладі.....	21
2.6.1.План заняття	
2.6.2.Методичні рекомендації щодо вивчення питань семінару	
2.6.3.Питання для самоконтролю	
2.6.4.Практичні завдання	
2.6.5.Рекомендована література	
2.6.6.Індивідуальні навчально-дослідні завдання	
2.7. Методи навчання соціальних працівників.....	23
2.7.1.План заняття	
2.7.2.Методичні рекомендації щодо вивчення питань семінару	
2.7.3.Питання для самоконтролю	
2.7.4.Практичні завдання	
2.7.5.Рекомендована література	
2.7.6.Індивідуальні навчально-дослідні завдання	
2.8.Форми організації навчання у вищих навчальних закладах.....	25
2.8.1.План заняття	
2.8.2.Методичні рекомендації щодо вивчення питань семінару	
2.8.3.Питання для самоконтролю	
2.8.4.Практичні завдання	
2.8.5.Рекомендована література	
2.8.6.Індивідуальні навчально-дослідні завдання	
3 Вимоги до оформлення індивідуального навчально-дослідного завдання.....	27
4 Вимоги до оформлення реферату	28
5 Перелік екзаменаційних питань.....	33
Рекомендована література.....	35

Передмова

Дисципліна "Педагогіка вищої школи» відноситься до нормативних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки. Вивчення дисципліни спрямоване на підготовку майбутніх фахівців до викладання дисциплін соціальної роботи у вищих навчальних закладах.

Мета вивчення дисципліни – оволодіння студентами знаннями основ педагогіки вищої школи, усвідомлення змісту основоположних понять, категорій та закономірностей викладання у вищій школі.

Завдання вивчення курсу:

- розкриття сутності освіти і виховання у XXI столітті;
- розвиток педагогічного мислення студентів, уявлень про закономірності, принципи, форми і методи організації навчально-виховного процесу у вищій школі;
- навчання творчим підходам до визначення педагогічних дій у нестандартних педагогічних ситуаціях.

Предмет дисципліни: функціонування та ефективність педагогічного процесу у вищому навчальному закладі.

В результаті вивчення курсу "Педагогіка вищої школи" студент будуть знати: основні категорії і поняття педагогіки; основні засоби, форми та методи навчання й виховання; принципи організації навчально-виховного процесу із соціальної роботи; основні документи, що регулюють навчально-виховний процес; вимоги до підготовки і проведення навчальних занять із соціальної роботи.

В результаті вивчення курсу студенти будуть вміти: застосовувати освітні технології навчання, методи викладання та форми організації навчальних занять; визначати зміст і засоби, які є дієвими при викладанні соціальної роботи; розробляти лекційні та семінарські заняття відповідно до визначених навчально-виховних завдань.

Викладання предмета передбачає лекції та семінарські заняття, які забезпечують формування стійких знань основ педагогічної науки. Важлива роль відводиться самостійній підготовці студентів, в ході якої опрацьовується додаткова література, виконуються індивідуальні навчально-дослідні завдання та реферати на запропоновані теми.

Дані методичні вказівки призначені для підготовки студентів до семінарських занять та самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогіка вищої школи» і сприятимуть більш ґрунтовному вивченню курсу.

1 Основні положення програми навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи»

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи»

Змістовний модуль 1. Загальні основи педагогіки вищої школи

Вступ

Педагогіка як наука. Загальна та спеціальні педагогіки. Мета, завдання та предмет дисципліни "Педагогіка і методика вищої школи".

Тема 1. Предмет, задачі, основні категорії педагогіки вищої школи. Вища школа як педагогічна система

Предмет і завдання дисципліни. Основні функції та завдання педагогіки вищої школи. Характеристика основних категорій педагогіки вищої школи. Основні характеристики категорії «освіта». Педагогічні категорії, що зумовлюють реалізацію дидактичного процесу. Вища школа як педагогічна система: стандарти, характеристики, моделі.

Тема 2. Теорія і практика освіти

Освітнє середовище та освітні цілі. Ознаки сучасної освіти. Способи здобуття освіти і світовій та українській практиці. Сутність та якість вищої освіти. Види або типи сучасної освіти. Моделі системи освіти у сучасному світі. Освітній світовий простір. Реформування системи вищої освіти в Україні: тенденції, мета, принципи, завдання. Пріоритетні напрями державної політики в галузі освіти.

Тема 3. Болонський процес і освіта в Україні

Цілі та завдання Болонської декларації. Особливості організації навчального процесу у вищому навчальному закладі відповідно до Болонської декларації. Особливості запровадження кредитно-модульної системи. Принципи впровадження КМСОНП. Суттєві ознаки дидактичного кредиту. Контроль успішності студента. Загальні умови використання «Європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи (ECTS)».

Тема 4. Викладач ВНЗ як організатор навчально-виховного процесу

Специфіка діяльності педагога у вищому навчальному закладі. Функції, права та обов'язки викладача університету. Основні напрями діяльності викладача вищого навчального закладу. Психологічна структура діяльності викладача.

Виховання студентів як одне із важливих завдань вищої школи. Завдання виховної функції освітнього процесу.

Шляхи формування загальної і педагогічної культури викладача. Сутність та складові педагогічної майстерності викладача.

Мовленнєва культура викладача вищого навчального закладу. Мовна культура у науковому і педагогічному спілкуванні викладача. Структура і стилі педагогічного спілкування.

Змістовий модуль 2. Основи дидактики вищої школи

Тема 5. Сучасні технології навчання у вищих навчальних закладах

Сутність понять «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «інноваційні технології». Змістові аспекти педагогічної технології. Основні методологічні вимоги педагогічної технології. Педагогічні технології: модульно-розвивальне навчання, проблемного навчання, ігрові технології, інформаційні технології, особистісно-орієнтовані технології навчання. Діяльність викладача за різних систем навчання. Зарубіжний досвід особистісно орієнтованого навчання.

Тема 6. Організація навчального процесу у вищому навчальному закладі

Педагогічний процес у ВНЗ – взаємозалежний та взаємозумовлений процес діяльності суб'єктів та об'єктів навчання та виховання. Зміст та компоненти процесу навчання. Діяльність педагога та діяльність студентів у навчальному процесі. Вимоги до викладання предметів у ВНЗ. Індивідуально-психологічні особливості студентів. Рівні навчально-пізнавальної діяльності студентів. Особливості процесу навчання у вищому навчальному закладі (І.Кобилянський, Л.Рувінський).

Види навчання : догматичне, пояснювальне-ілюстративне, проблемне, програмоване, модульне. Стили навчання: репродуктивний, творчий, емоційно-ціннісний. Переваги та недоліки різних видів навчання.

Матеріальні та ідеальні засоби навчання.

Тема 7. Методи навчання у вищому навчальному закладі

Поняття методів навчання та їх класифікація. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання навчальної діяльності студентів. Методи контролю і самоконтролю в навчанні. Проблема оптимального вибору методів навчання. Методичні особливості застосування методів та прийомів навчання.

Методи інтерактивного навчання. Методи проблемного навчання. Найбільш ефективні методи навчання у підготовці соціальних працівників: аналіз конкретної ситуації, навчання на досвіді, ситуаційно-рольові та ділові ігри, рефлексивне навчання. Психологічні особливості застосування методів активного навчання.

Тема 8. Форми організації навчання у вищих навчальних закладах

Поняття про форми організації навчання. Форми здійснення освіти. Види, форми та технології навчального процесу і самоосвіти. Види навчальних закладів в Україні.

Форми навчальних занять у вищій школі. Лекція, семінар, практичне заняття, лабораторне заняття, комбіноване заняття – традиційні форми організації навчання.

Позааудиторні форми навчання: екскурсії, відео -лекторії, самостійна робота студентів тощо.

Нетрадиційні форми навчання у вищій школі: круглий стіл, тематична зустріч, виїздне заняття та інші.

1.2 Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної форми навчання							
		Всього	У тому числі						С.р.
			Лек.	Лаб.					
1	2	3	4	5	6	9	10	11	12
Змістовний модуль 1. Загальні основи педагогіки вищої школи									
1	Предмет, задачі, основні категорії педагогіки вищої школи. Вища школа як педагогічна система	13		2		2			9
2	Теорія і практика освіти	15		2		2			11
3	Болонський процес і освіта в Україні	15		2		2			11
4	Викладач ВНЗ як організатор навчально-виховного процесу	15		2		2			11
Разом за змістовим модулем 1		58		8		8			42
Змістовний модуль 2. Основи дидактики вищої школи									
5	Сучасні технології навчання у вищих навчальних закладах	16		2		2			12
6	Організація навчального процесу у вищому навчальному закладі	16		2		2			12
7	Методи навчання у вищому навчальному закладі	15		2		2			11
8	Форми організації навчання у вищому навчальному закладі	15		2		2			11
Разом за змістовим модулем 2		62		8		8			46
Усього годин за дисципліну		120		16		16			88

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д)
1	Предмет, задачі, основні категорії педагогіки вищої школи. Вища школа як педагогічна система	2
2	Теорія і практика освіти	2
3	Болонський процес і освіта в Україні	2
4	Викладач ВНЗ як організатор навчально-виховного процесу	2
5	Сучасні технології навчання у вищих навчальних закладах	2
6	Організація навчального процесу у вищому навчальному закладі	2
7	Методи навчання у вищому навчальному закладі	2
8	Форми організації навчання у вищих навчальних закладах	2
Разом		16

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д)
1	Предмет, задачі, основні категорії педагогіки вищої школи. Вища школа як педагогічна система	2
2	Теорія і практика освіти	2
3	Болонський процес і освіта в Україні	2
4	Викладач ВНЗ як організатор навчально-виховного процесу	2
5	Сучасні технології навчання у вищих навчальних закладах	2
6	Організація навчального процесу у вищому навчальному закладі	2
7	Методи навчання у вищому навчальному закладі	2
8	Форми організації навчання у вищих навчальних закладах	2
Разом		16

1.3 Методи поточного та підсумкового атестаційного контролю з навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи»

Пояснення видів робіт та вимоги до їх оцінювання

1. Робота на семінарському занятті. Робота на семінарському занятті передбачає: усне опитування, експрес-опитування, вирішення практичних завдань.

Усне опитування – найбільш поширений метод контролю у педагогіці. Усне опитування дає можливість перевірити ступінь засвоєння знань студентами, здатність до аргументації та сформованість мовленнєвих навичок. Студент має можливість логічно та доказово висловити власну думку щодо обговорюваних на семінарі питань. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати на семінарському занятті із даного виду опитування передбачена робочою програмою навчальної дисципліни. Бал є вищим в залежності від самостійності підготовки та аргументованості висловлювань.

Експрес-опитування на семінарі проводиться на початку або в кінці семінару для актуалізації опорних знань, засвоєних на попередніх заняттях. Деякі питання семінарського заняття також можуть розглядатися за методикою експрес-опитування з метою охоплення якомога більшої кількості студентів. У процесі експрес-опитування студенту мають можливість отримати додаткові бали на занятті. Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями: змістовність, правильність та чіткість відповіді.

Вирішення практичних завдань проводиться на занятті за допомогою використання ігрових та інтерактивних методів навчання. Проблемні питання чи ситуації вирішуються у мікрогрупах. Студенти мають можливість організувати обговорення у формі дискусії чи дидактичної гри.

Оцінюючи вирішення практичних завдань, викладач керується такими критеріями: повнота та аргументованість відповіді, творчий підхід до вирішення проблеми, нестандартність прийняття рішень, самостійність та правильність обґрунтування.

2. Письмова робота за результатами модульного контролю.

Відповідно до програми навчальної дисципліни викладач проводить дві письмових роботи за результати вивчення кожного змістового модуля. Кожна письмова робота може включати теоретичні питання та практичні завдання. Питання письмової роботи охоплюють всі теми відповідного змістового модуля. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за результатами однієї письмової роботи становить 5 балів.

3. Індивідуальна навчально-дослідна робота студента полягає у написанні відповіді на поставлені проблемні питання у формі есе, написанні реферату. Тематика самостійної роботи дається після кожного семінарського заняття. Всі види індивідуальних завдань, в тому числі реферат, передбачає цілісну відповідь на поставлене питання із аргументованим викладом власної точки зору. Вимоги до написання індивідуального завдання та реферату подано у п.3.

4. Підсумкова контрольна робота проводиться одна в семестр за результати вивчення всіх змістових модулів.

Вона включає 2 теоретичні та 1 тестове завдання. Завдання контрольної роботи можуть включати питання з тем, вивчення яких не виносились на семінарські заняття, а також питання, які передбачені планом для самостійного вивчення.

Про проведення підсумкової роботи студенти попереджаються не менш як за тиждень. З переліком тем, питання з яких буде винесено на контрольну роботу, студенти теж ознайомлюються завчасно.

Відповідь на теоретичні питання повинна бути повною, логічно його розкривати, але разом із власним аналізом поставленої у питанні проблеми.

Після перевірки контрольної роботи та оголошення її результатів студентам надається можливість ознайомитись з власними роботами, і при необхідності оспорити результати контрольної роботи.

2 ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

2.1. Предмет, задачі, основні категорії педагогіки вищої школи. Вища школа як педагогічна система

2.1.1. ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Предмет педагогіки вищої школи.
2. Основні функції та завдання педагогіки вищої школи.
3. Характеристика основних категорій педагогіки вищої школи.
4. Вища школа як педагогічна система.

2.1.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми. Дана тема розкриває предмет, функції і завдання педагогіки вищої школи. При розкритті першого питання слід звернути увагу на сутність слід звернути увагу на найбільш стійкі та істотні зв'язки, залежності між навчанням, вихованням, розвитком і всебічною підготовкою людей та соціальних груп. Слід розуміти складність предмета вищої педагогіки, який охоплює вищий навчальний заклад як педагогічну систему. Необхідно розкрити концепцію вихідних засад демократизації навчального процесу в освітніх закладах України, визначити, у чому полягає зміст освіти, що виступає головним критерієм визначення змісту освіти за теорією реальної освіти. Необхідно визначити, чи правильним є розуміння змісту освіти як системи наукових знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей учнів, формування їхнього світогляду, моралі та поведінки, підготовку до суспільного життя, до праці. Охарактеризувати суть процесу навчання, яким є його остаточний продукт, визначити його головні компоненти.

Друге питання допомагає усвідомити основні функції та завдання педагогіки вищої школи: обґрунтування методологічних і теоретичних засад педагогічного процесу у вищій школі на сучасному етапі розвитку науки і людства; вивчення сутності, особливостей і закономірностей педагогічного процесу та його складових: навчання, виховання, морально-психічної і психологічної підготовки, розвитку, самовиховання й самоосвіти відповідно до вимог Болонського процесу; розроблення методичних систем та окремих методів соціалізації і професійної підготовки майбутніх фахівців, їхнього виховання й розвитку та інші.

При аналізі основних категорій педагогіки вищої школи слід звернути увагу на їх взаємозв'язок та взаємозалежність. Слід розглянути такі категорії як навчання, розвиток і виховання студента, саморозвиток студента, педагогічний процес у ВНЗ, метод навчання, освіта, форма навчання та інші.

У наступному питанні слід охарактеризувати рушійні сили навчального процесу у вищому навчальному закладі, визначити типи навчального процесу у вищій школі, складові педагогічної системи вищої школи.

2.1.3. Питання для самоконтролю

1. Охарактеризувати педагогіку як науку.
2. Що вивчає педагогіка вищої школи?

- 3.Що є предметом педагогіки вищої школи?
4. Назвати основні завдання педагогіки вищої школи.
- 5.Розкрийте сутність основних функцій педагогіки вищої школи.
- 6.Охарактеризувати основні педагогічні поняття.
- 7.Назвати основні тенденції розвитку педагогіки вищої школи в сучасних умовах.

2.1.4. Практичні завдання

Робота у мікрогрупах:

Кожна мікрогрупа отримує завдання: до вказаних категорій дисципліни «Педагогіка вищої школи» створити наочність (малюнок, ребус тощо), який розкриває сутність кожної категорії.

Інші групи мають за наочностями назвати ці категорії.

2.1.5.Рекомендована література до теми:

- навчальна [1; 4;7; 9;13; 15;16];
- додаткова [1; 6].

2.1.6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Проаналізувати статті та написати анотації до них:

1. Садковий В.П. Болонський процес як один із напрямів державного реформування освіти / В.П. Садковий // Наукові праці. Державне управління. - Харків,2014.- вип. 223.Т.235.- С.150-152.
- 2.Скорик Т.В. Гуманізація вищої освіти як показник якісного рівня підготовки фахівців [Текст] / Т.В. Скорик // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія: збірник / Черн. держ. технол. ун-т, 2012.- №1(1). - С. 135-143.

Тематика рефератів

1. Створення умов гуманізації освіти.
2. Переваги та недоліки сучасної системи вищої освіти в Україні.
3. Передумови створення ефективної системи вищої освіти.

2.2. Теорія і практика освіти

2.2.1.ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Освітнє середовище та освітні цілі.
2. Ознаки сучасної освіти.
3. Способи здобуття освіти у світовій та українській практиці.
4. Сутність та якість вищої освіти.
5. Види або типи сучасної освіти.
6. Моделі системи освіти у сучасному світі.
7. Освітній світовий простір.

2.2.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми. При вивченні теми необхідно чітко усвідомити та зрозуміти визначення поняття «освіта»; розкрити сутність освіти як процесу; зробити характеристику

основних елементів освіти; визначити, які є способи конструювання і структурування освіти.

Друге питання характеризує напрями розвитку сучасної освіти, особливості ступеневої освіти у нашій країні та за кордоном, створення єдиного Європейського освітнього простору.

Наступне питання характеризує способи здобування освіти у країнах зарубіжжя та Україні. При розкритті цього питання доцільно зробити порівняльну характеристику здобування освіти у Європі та Україні, чи у США та Україні.

При розкритті сутності якості освіти, слід звернути увагу на основні критерії та показники, що визначають якість освіти на сучасному рівні. Необхідно дати характеристику різним моделям освіти в сучасному світі, порівняти їх якісні характеристики. Також слід проаналізувати сучасний освітній простір з точки зору входження України до Болонського процесу.

2.2.3. Питання для самоконтролю

1. Дати характеристику способам конструювання і структурування освіти.
2. Охарактеризувати моделі освіти в сучасному світі.
3. Визначити показники якості освіти.
4. Охарактеризувати цільову функцію освітніх стандартів.

2.2.4. Рекомендована література до теми:

- навчальна [1;4; 7; 9; 12; 15; 16; 20];
- додаткова [4;6; 8].

2.2.4. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Питання з теми для самостійного вивчення

1. У стародавній Греції вважали освіченою людиною ту, яка вміла читати та плавати, в XVII столітті Дж.Локк (Англія) називав справжнім джентльменом людину з високим рівнем інтелекту, розвинену фізично та морально. У наші часи цінуються знання з англійської мови та володіння навичками роботи на комп'ютері. Як, на вашу думку, чи наведена вище трансформація вимог до освіченої людини не призведе до того, що особистість стане лише додатком до комп'ютера? Доведіть свою позицію, спираючись на аналіз сучасних законів про освіту, навчальних планів і навчальних програм в Україні.

2. Існує студентська уява про те, що підручник – це така книга, де все чітко, однозначно, дохідливе пояснюється, а посібник – це книга, яка лише показує основний напрям, як учитися, виступає керівництвом для самонавчання. Якщо наведене вище твердження вірне, то зрозуміло, чому в нашій школі використовують підручники, а у ВНЗ – посібники. Але не зрозуміло тоді, чому студенти вчаться сумлінніше за учнів? Прокоментуйте це твердження, спираючись на науково-педагогічні визначення.

3. Чи можуть державні чиновники науково грамотно реформувати

якусь галузь (наприклад, освіту) у відповідності до стандартів інших країн світу чи нової системи, якщо самі навчалися та практикували в певній країні, у старій системі? Дискутуючи з цього питання, аргументуйте свою позицію, наводячи положення про нові підходи в організації навчально-виховного процесу та в системі освіти в Україні.

Тематика рефератів

1. Основні тенденції світового освітнього простору.
2. Освітній простір України.
3. Освітні моделі у світі.
4. Пріоритетні напрями державної політики в галузі освіти.

2.3. Болонський процес та освіта в Україні

2.3.1. ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Цілі і завдання Болонської декларації.
2. Особливості організації навчального процесу відповідно до Болонської декларації.
3. Сутність ступеневої вищої освіти.
4. Особливості впровадження кредитно-модульної системи.

2.3.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми. Перше питання дає характеристику цілям та завданням Болонської декларації. Розкриває особливості організації навчального процесу у вищому навчальному закладі відповідно до Болонської декларації та особливості запровадження кредитно-модульної системи.

Необхідно визначити передумови приєднання системи вищої освіти України до Болонського процесу та оцінити системні процеси у вищій освіті за кордоном на сучасному етапі.

Третє питання визначає сутність ступеневої вищої освіти. При розкритті цього питання необхідно дати оцінку тенденціям до урізноманітнення закладів вищої освіти.

Четверте питання характеризує процеси удосконалення систем кваліфікаційного забезпечення вищої школи. Необхідно обґрунтувати чинники, які спричинили необхідність євроінтеграції вищої освіти. Визначити напрями головних трансформацій у розвитку національних систем вищої освіти європейських держав (держав інших регіонів світу).

2.3.3. Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «Болонський процес».
2. Охарактеризуйте зміст головних етапів Болонського процесу. Які країни приєдналися до Болонського процесу? Коли Україна приєдналася до Болонського процесу? ;
3. Назвіть головні вимоги Болонської декларації до європейських країн у системі вищої освіти. |
4. Яку роль має відіграти Європейська кредитно-трансферна й акумулююча система (ECTS) у створенні єдиного освітянського простору?

5. Що є в основі порівняння результатів навчання студентів у І вищих навчальних закладах європейських країн?

6. Визначте умови забезпечення мобільності студентів у європейських країнах.

7. Розкрийте зміст поняття «навчання впродовж усього життя».

8. У чому полягає процес підвищення мобільності студентів і викладачів в умовах єдиного європейського освітянського простору?

9. Визначте головні засади навчальної взаємодії дидактичних понять кредиту та модуля. Поясніть, що таке «кредити ECTS».

2.3.4. Практичні завдання

Робота в групах: обговорення у мікрогрупах та обґрунтування думок.

Завдання:

1. Обґрунтуйте, чому використання кредиту максимально індивідуалізує та демократизує навчальний процес.

2. Поясніть, чому кредитно-модульна система більш пристосована для принципів освіти впродовж усього життя.

3. Визначте загальні умови використання ECTS.

4. Визначте умови забезпечення мобільності студентів у європейських країнах.

2.3.5. Рекомендована література до теми:

– навчальна [1;4; 7; 9; 12; 15; 16; 20];

- додаткова [4;6; 8].

2.3.6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Проблемні питання

1. Чому контроль за якістю освіти є головним стержнем у створенні єдиного освітянського простору Європи? У чому зміст і завдання процесу узгодження навчальних структур і кваліфікацій?

2. Розкрийте зміст поняття «Європейська кредитно-трансферна й акумулююча система (ECTS)». З'ясуйте причини та мотивації виникнення ECTS. Встановіть суттєві ознаки дидактичного кредиту та суттєві ознаки дидактичного модуля.

3. Як вплинули теорії “вільного виховання”, прихильниками якої були К.Н. Вентцель, Е. Кей, О.І. Пискунов та Л.М. Толстой, на зміни, що відбулися в оціночній системі навчання в перші роки існування радянської школи?

Практичне завдання:

1. Підготувати дидактичний матеріал для контролю знань студентів з обраного вами предмета.

Тематика рефератів

1. Удосконалення підготовки системи кадрів вищої школи.

2. Передумови входження України до Болонського процесу.

3. Якість освіти як головний чинник створення єдиного освітнього простору Європи.

4. Історія існування бальної системи з початку діяльності Києво-Могилянської академії й до наших часів.

2. 4. Викладач ВНЗ як організатор навчально-виховного процесу

2.4.1. ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Специфіка діяльності педагога у вищому навчальному закладі.
2. Функції, права та обов'язки викладача університету.
3. Основні напрями діяльності викладача вищого навчального закладу.
4. Виховна робота у структурі діяльності викладача.
5. Сутність та складові педагогічної майстерності викладача.
6. Мовленнєва культура викладача вищого навчального закладу.
7. Структура і стилі педагогічного спілкування.

2.4.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми. Суб'єктами навчального процесу у вищому навчальному закладі є викладачі і студенти. Успішність їх взаємодії значною мірою залежить від структури їх діяльності, сутність якої полягає в організуванні і керуванні діяльністю студентів із засвоєння навчального матеріалу.

Діяльність викладача охоплює кілька компонентів: планування, організація навчально-пізнавальної діяльності студентів, стимулювання, контроль і регулювання навчально-пізнавальної діяльності та аналіз її результатів.

Викладання навчальної дисципліни даватиме хороші результати за дотримання викладачем таких вимог (С. Сисоєва): програма повинна враховувати детальне і поглиблене вивчення найважливіших проблем, ідей і тем, які сприяють розвитку пошуково-перетворювального стилю мислення; викладання навчальної дисципліни має забезпечувати якісне засвоєння базових знань, умінь і навичок, розвиток дивергентного мислення (здатність запропонувати декілька підходів до розв'язання задачі та міняти їх, бачити проблеми, об'єкти в різних ракурсах) і навичок його практичного застосування, що сприяє переосмисленню здобутих знань і генеруванню нових ідей; забезпечення студентів можливістю отримувати нову інформацію, прищеплення їм бажання самостійно здобувати знання; наявність відповідного матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, надання студентам можливості вільного використання художніх, наукових і навчальних джерел; заохочення ініціативи та самостійності у навчанні; сприяння бажанню до професійної діяльності, розвитку усвідомлення своїх обов'язків щодо інших людей, природи тощо.

Організуюючи навчальний процес у вищому навчальному закладі, викладач повинен враховувати, що успішність навчання студентів залежить від таких їхніх індивідуально-психологічних особливостей: *рівень інтелекту* — здатність засвоювати знання, вміння та навички й успішно застосовувати їх при розв'язанні завдань; *креативність* — творчий підхід і самостійне вироблення нових знань; *мотивація у навчанні* — спрямованість на отримання знань, що

забезпечує позитивні переживання при досягненні мети навчання; *висока самооцінка* — впевненість у своїх знаннях і можливостях, що є причиною високого рівня вимог.

Одним із провідних завдань вищої школи є вдосконалення процесу виховання молоді. Виховання – процес цілеспрямованого систематичного формування особистості, зумовленого законами суспільного розвитку, дією об'єктивних та суб'єктивних чинників. Необхідно звернути увагу також на процеси самовиховання та перевиховання, мету виховання та основні напрями виховання.

Майстерність викладача можна розглядати як найвищий рівень педагогічної діяльності, як вияв творчої активності особистості педагога. Тобто, педагогічна майстерність — це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. До таких важливих властивостей належать: гуманістична спрямованість діяльності викладача, його професійна компетентність, педагогічні здібності і педагогічна техніка. Усі складники педагогічної майстерності взаємопов'язані, їм властивий саморозвиток, а не лише зростання під впливом зовнішніх чинників.

Необхідно розкрити складові культури мовлення викладача, яка передбачає грамотну правильність, виразність, лексичне багатство, технічну правильність мовлення.

2.4.3. Питання для самоконтролю

1. Основні напрями діяльності викладача ВНЗ.
2. Функції викладача у навчальному процесі та їх взаємозв'язок.
3. Розкрити сутність основних напрямів виховання.
3. Дати характеристику складових педагогічної техніки викладача.
4. Охарактеризувати методи формування мовленнєвої культури викладача.

2.4.4. Практичні завдання

Аналіз педагогічних ситуацій

Інструкція: перед вами – низка складних педагогічних ситуацій.

Познайомившись зі змістом, вам необхідно обрати той варіант реагування, який на вашу думку є найбільш доцільний для її вирішення.

Ситуація 1. Студент говорить викладачу: «Я знову забув виконати завдання»

Як слід на це реагувати викладачу?

Ситуація 2. Викладач зайшов до аудиторії, привітався, а у відповідь почув сміх одного студента. На запитання викладача «Чому Вам смішно?», студент відповів «Я завжди коли Вас бачу, починаю сміятися». Яка має бути відповідь викладача? Думку обґрунтуйте.

Ситуація 3. Студент у розмові із викладачем говорить: «Я хотів би, щоб Ви ставилися до мене краще». Як повинен відповісти викладач?

Ситуація 4. Студент говорить викладачу: «Більшість з того, що я вивчаю в університеті, мені не цікаво. Я б взагалі не ходив би на половину занять» як має відреагувати викладач?

Ситуація 5. Студент постійно не відвідує заняття викладача. Але викладач його часто зустрічає в коридорах університету. Чи має викладач з'ясувати причину невідвідувань, якщо студент, проходячи повз викладача, уникає його?

Поясніть вислови:

- Гарний учитель може навчати навіть тому, чого сам не вміє (Тадеуш Котарбинський)
- Кого боги хочуть покарати, того вони роблять педагогом (Сенека Старший)
- Лише той Учитель, хто живе так, як навчає (Г.Сковорода)
- Посередній учитель розповідає,
Хороший учитель пояснює,
Кращий учитель демонструє,
Великий учитель надихає (автор не відомий)

Від лікарів і вчителів зазвичай вимагають дива, але якщо диво здійснюється — ніхто не дивується.

Марія фон Ебнер-Ешенбах (1830—1916, австрійська письменниця)

Війни виграють не генерали, війни виграють шкільні вчителі та парафіяльні священики.

Отто фон Бісмарк (1815—1898, німецький державний діяч)

Вчителі відкривають двері. Входиш ти сам.

Китайська приказка

2.4.5.Рекомендована література до теми:

- основна [1; 4; 9; 12; 17;18];
- методична[2; 4; 5;6].
- додаткова [1; 4; 6].

2.4.6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Питання з теми для самостійного вивчення

1. Культура спілкування викладача: вимоги та проблеми формування.
2. Мовлення викладача у структурі його діяльності.Проблеми спілкування у педагогічній взаємодії.
3. Взаємодія вищої та театральної педагогіки у вирішенні проблеми педагогічної майстерності.

Тематика рефератів

1. Акторська майстерність у діяльності викладача.
2. Театральна педагогіка у вимірах педагогіки вищої школи.
3. Педагогічна і акторська дія у професійній майстерності викладава вищої школи.

2.5. Сучасні технології навчання у вищих навчальних закладах

2.5.1. ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Сутність понять «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «інноваційна технологія навчання».
2. Технології проблемного навчання.
3. Ігрові технології
4. Інформаційні технології
5. Особистісно-орієнтовані технології навчання.

2.5.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми. При відповіді на питання семінару слід опрацювати поняття «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «інноваційні технології навчання». Терміни “традиційне” (нормативне) навчання” та “інноваційне навчання” запропоновані групою вчених у доповіді Римському клубу (1978). Вперше увагу світової наукової громадськості було звернено на принципи традиційного навчання, що не відповідають вимогам, які висуваються сучасним суспільством до особистості, її пізнавальних можливостей.

Інноваційне навчання трактувалося як процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі. Воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості і різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми. Інноваційне навчання стимулює навчальну та освітню діяльність до розвитку в студентів різних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлених ситуаціях.

Проблемне навчання розглядає проблемну ситуацію та проблемну задачу у навчанні. Необхідно здійснити класифікацію дидактичних проблем за галуззю й місцем виникнення, за роллю в пізнавальному процесі, за способом їх вирішення.

Під *програмованим навчанням* розуміється кероване застосування програмованого навчального матеріалу за допомогою навчаючого устрою ЕОМ, програмованого підручника, кінотренажера тощо. До складу цього цілісного процесу відносять мету, зміст, методи і засоби. Програмований навчальний матеріал являє собою серію порівняно невеликих навчальної інформації (кадрів, файлів, кроків), що подано в певній логічній послідовності.

Важлива роль в особистісно орієнтованому навчанні відведена діалоговим лекціям, дискусіям, спеціальним тренінгам, організаційно-діяльнісним, імітаційним іграм, семінарам-тренінгам, розв'язанню проблемних ситуацій тощо.

Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі ґрунтується на певних принципах:

- пріоритет індивідуальності, самоцінності студента, який є суб'єктом навчального процесу;
- співвіднесення освітніх технологій на всіх рівнях освіти із закономірностями професійного становлення особистості;
- визначення змісту освіти рівнем розвитку сучасних соціальних, інформаційних, виробничих технологій і майбутньої професійної діяльності;
- випереджувальний характер освіти, що забезпечує формування професійної компетентності майбутнього фахівця;
- визначення дієвості освітнього закладу організацією навчального середовища;
- врахування індивідуального досвіду студента, його потреби в самореалізації, самовизначенні, саморозвитку.

2.5.3. Питання для самоконтролю

1. Сутність поняття «освітня технологія».
2. Сутність поняття «інноваційна технологія навчання».
3. Характерні риси проблемних технологій навчання.
4. Аналіз ігрових технологій навчання.
5. Розкрити зміст програмованих технологій навчання
6. Проаналізувати особистісно-орієнтовані технології навчання.

2.5.4. Практичні завдання

Робота в мікрогрупах та спільне обговорення

1. Визначити мету та алгоритм організації проблемної задачі та проблемної ситуації на навчальному занятті.
2. Визначити спільні риси та відмінності проблемного та пояснювально-ілюстративного викладів матеріалу.

2.5.5. Рекомендована література до теми:

- основна [5; 12; 20];
- методична [1; 8; 9; 10; 11; 13; 14].
- додаткова [6; 8].

2.5.6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Практичні завдання

1. Скласти порівняльну характеристику вимог до знань, умінь та особистісних якостей викладача при традиційному та особистісно-орієнтованому підходах до навчання.
2. Розробити ігрову технологію навчання соціальних працівників. Розкрити етапи проведення гри на занятті, зазначивши тему заняття, мету, дидактичні завдання.
3. Навести приклади проблемних питань до даної теми.

Тематика рефератів

1. Технології групового навчання.
2. Технологія розвивального навчання.
3. Технологія навчання як дослідження.

2.6. Організація навчального процесу у вищому навчальному закладі

2.6.1. ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Основні складові процесу навчання.
2. Характеристика функцій навчання.
3. Діяльність викладача та студентів у навчальному процесі.
4. Види навчання та особливості діяльності викладачів і студентів.
5. Принципи навчання, їх сутність.
6. Характеристика засобів навчання.

2.6.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми. Перше питання розкриває основні змістові складові процесу навчання, компоненти процесу навчання: цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, контроль-регулюючий та оціночно-результативний; розкриває їх єдність та ієрархічність побудови.

Друге питання передбачає аналіз єдності функцій навчання: освіти, виховання та розвитку. Функції навчання не можна розглядати відокремлено одна від одної, так як реалізація однієї передбачає реалізацію й іншої.

У наступному питанні слід проаналізувати діяльність викладача та сутність діяльності студентів у процесі навчання. Особливу увагу приділити такому етапу діяльності викладача, як стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів. У структурі діяльності студентів необхідно проаналізувати такий етап як використання отриманих знань та показники ефективності засвоєння знань.

При розгляді різних видів навчання, як то пояснювально-ілюстративне, проблемне та програмоване, необхідно розкрити етапи здійснення цих видів навчання. Визначити особливості застосування різних видів навчання, їх переваги та недоліки. Необхідно проаналізувати роль викладача у різних видах навчання та особливості діяльності студентів.

При аналізі принципів навчання, слід звернути увагу на принципи гуманізації процесу навчання, принцип науковості, індивідуального підходу, та інших принципів навчання, які є найбільш важливими у організації навчального процесу у вищій школі.

2.6.3. Питання для самоконтролю

1. Складові процесу навчання: сутність та послідовність реалізації.
2. Сутність функцій навчання у вищій школі.
3. Етапи діяльності викладача у процесі організації навчальної діяльності студентів.
4. Етапи діяльності студентів у навчальній діяльності.
5. Діяльність викладача при різних видах навчання.
6. Розкрити специфіку засобів навчання у ВНЗ.

2.6.4. Практичні завдання

Робота в мікрогрупах (3-4 студенти):

1. Встановити відповідність між принципами впровадження кредитно-модульної системи та їх значенням (завдання на швидкість виконання: бали

отримує та група, яка швидше виконала завдання):

Принцип методичного консультування	Цей принцип полягає в декомпозиції змісту освіти й навчання на відносно єдині та самостійні за навчальним навантаженням студентів частини
Принцип усвідомленої перспективи	Полягає в науковому та інформаційно-методичному забезпеченні діяльності учасників освітнього процесу.
Принцип порівняльної трудомісткості кредитів	Полягає у побудові системи освіти таким чином, щоб зміст навчання й шляхи досягнення цілей освіти та професійної підготовки відповідали індивідуальним потребам і можливостям студента.
Принцип діагностичності	Цей принцип визначає підхід до організації оволодіння змістовими модулями і виявляється через специфічну для модульного навчання організацію методів і прийомів навчально-виховних заходів, основним змістом яких є активна самостійно-творча пізнавальна діяльність студента.
Принцип кредитності	Полягає у побудові (встановленні) стійких зв'язків змісту освіти з науковими дослідженнями.
Принцип гнучкості та партнерства	Полягає у забезпеченні умов для ґрунтовного розуміння студентом цілей освіти та професійної підготовки, а також можливостей їх успішного досягнення.
Принцип науковості та прогностичності	Сутність полягає у досягненні кожним студентом встановлених ECTS норм, що забезпечують академічну мобільність студентів, державне й міжнародне визнання результатів освіти на конкретних етапах виконання індивідуального навчального плану.
Принцип модульності	Полягає у забезпеченні можливості оцінювати рівень досягнення та ефективності, сформульованих і реалізованих у системі цілей освіти та професійної підготовки.
Принцип організаційної динамічності	Полягає у створенні умов організації навчання, що вимірюється та оцінюється за результатами самостійної пізнавальної діяльності студентів.
Принцип пріоритетності змістової й організаційної самостійності та зворотного зв'язку	Полягає у використанні ефективних педагогічних та інформаційних технологій, що сприятиме якісній підготовці фахівців з вищою освітою та входженню в єдиний інформаційний та освітній простір.
Принцип технологічності та інноваційності	Полягає у забезпеченні можливостей зміни змісту навчання з урахуванням динаміки соціального замовлення і потреб ринку праці.

2. Визначити засоби навчання, що використовуються при різних видах навчання:

Види навчання	Засоби навчання
Пояснювально-ілюстративне	
Проблемне	
Програмоване	

3. Визначити етапи діяльності викладача при різних видах навчання:

Види навчання	Етапи діяльності викладача

2.6.5. Рекомендована література до теми:

- основна [1; 4;6; 12; 15;16; 18];
- методична[1; 12].
- додаткова [6;8].

2.6.6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Проблемні завдання

1. Огрунтувати переваги та недоліки різних видів навчання у ВНЗ.
2. Розробити одну із тем з дисципліни «Педагогіка вищої школи», яка вивчена за проблемним викладом матеріалу.

Тематика рефератів

1. Підготовка спеціалістів вищої кваліфікації у зарубіжних країнах.
2. Об'єктивні та суб'єктивні закономірності навчання.
3. Принципи навчання: загальнодидактичні та спеціальні.

2.7. Методи навчання соціальних працівників

2.7.1. ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Класифікація методів навчання.
2. Методи проблемного навчання.
3. Особливості застосування методів інтерактивного навчання у підготовці соціальних працівників.
4. Методи активного навчання: імітаційні та неімітаційні.

2.7.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми. Успіх навчання залежить як від правильного визначення його мети і завдань, так і від способів їх досягнення, тобто від методів навчання.

Методи навчання - це способи спільної діяльності викладача та студентів, спрямовані на вирішення питань навчання. Як багатомірне утворення, метод має багато аспектів, взявши кожний з яких за основу, можна групувати методи в систему. У зв'язку з цим існує багато класифікацій методів, в яких їх

об'єднують на основі однієї або кількох загальних ознак. Так, одні педагоги класифікують методи за джерелами знань, інші - за дидактичними завданнями, треті - за логічними джерелами мислення, четверті – за сукупністю цих ознак і т.д.

Методи проблемного навчання передбачають створення проблемної ситуації чи вирішенн проблемної задачі на занятті. При розгляді методів проблемного навчання слід проаналізувати метод дискусії, мозковий штурм, навчальні дебати. Інтерактивні методи передбачають взаємонавчання, спів навчання. Такі методи передбачають роботу в малих групах, взаємодію студентів між собою з метою обміну знаннями. Необхідно розкрити перспективи впровадження в навчальний процес ВНЗ України інтерактивного навчання

Методи активного навчання багатопланові, і кожен з них у той чи інший спосіб сприяє виробленню певної навички. З огляду на це виокремлюють ігри-вправи, ігрові дискусії, ігрові ситуації, рольові та ділові навчальні ігри, комп'ютерні ділові ігри. У відповіді на питання проаналізувати суть ігрового проектування, ділових ігор, брейнстормінгу, кейс-стаді, сократичних семінарів тощо тощо.

2.7.3. Питання для самоконтролю

1. Дати характеристику словесним, наочним та практичним методам навчання.
2. Проаналізувати методи контролю у навчанні.
3. Розкрити особливості проблемних методів навчання.
4. Проаналізувати методи інтерактивного навчання.
5. Пояснити різницю між імітаційними та не імітаційними методами навчання.

2.7.4. Практичні завдання

Робота у мікрогрупах (3-4 студенти):

1. Співставити відповідно до виду контролю його характеристику:

Усний контроль	дає змогу за короткий час перевірити знання певного навчального матеріалу великої кількості опитуваних.
Письмовий контроль	усвідомлене регулювання студентом своєї діяльності з метою забезпечення таких результатів, які б відповідали поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам, зразкам
Тестовий контроль	здійснюється під час індивідуального чи фронтального опитування.
Графічний контроль	виконання вправ на комп'ютері.
Програмований контроль	перевірка навчального матеріалу у вигляді складання узагальненої наочної моделі, таблиці, яка відображає певні відношення, взаємозв'язки об'єкта або їх сукупності.
Самоконтроль	письмова перевірка знань, умінь та навичок.

2. Методи інтерактивного навчання.

Мета: Навчитися самостійно застосовувати інтерактивну методику навчання на семінарських заняттях.

Завдання: кожна група пропонує один із методів активного навчання та організовує його проведення серед інших студентів групи. Після проведення методу відбувається спільний аналіз щодо досягнення дидактичної мети методу та доцільності його застосування.

2.7.5. Рекомендована література до теми

- основна [1;2;4; 6; 12; 16;17];
- методична[1; 14;15;16].
- додаткова [3;8].

2.7.6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Проблемні завдання

1. Обґрунтувати вимоги до методів пояснення і розповіді
2. Назвати типи лекцій; визначити найцікавішу з них
3. Визначити, які функції відіграє лекція з помилками, пояснити їх
4. Назвати типи лекцій та умови забезпечення їх ефективності
5. Розкрити зміст роботи з підручником та засоби підвищення ефективності засвоєння матеріалу підручника
6. Наочні методи навчання: методика їх організації (навести приклад)
7. Розкрити сутність методу „презентація” на конкретному прикладі

Тематика рефератів

1. Ігрові методи у підготовці соціальних працівників.
2. Навчання на досвіді – ключовий метод підготовки соціальних працівників.
3. Інтерактивні методи навчання.

2.8.Форми організації навчання у вищих навчальних закладах

2.8.1.ПЛАН ЗАНЯТТЯ

1. Характеристика форм навчання.
2. Види лекцій.
3. Семінарські та практичні заняття у ВНЗ.
4. Нетрадиційні форми занять у ВНЗ.

2.8.2.Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми. Форми організації навчання входять до операційно-діяльнісного компоненту процесу навчання і являють собою зовнішнє вираження узгодженої діяльності викладача та студентів, що здійснюються у сталому порядку і режимі. Серед загальних форм виділяють індивідуальну, групові і масові.

У вищих навчальних закладах виділяють чотири групи організаційних форм навчання: навчальні заняття; практична підготовка; самостійна робота;

контрольні заходи. Необхідно дати характеристику кожної групи; розкрити навчально-виховні можливості використання різних форм навчання вищій школі. Визначити форми організації навчальних занять у вищій школі і дати характеристику. Розкрити найважливіші загальнодидактичні вимоги до побудови лекційних занять у ВНЗ, їх структуру, дати характеристику різним видам лекційним заняттям у ВНЗ. Визначити місце й роль семінарських занять у навчальному процесі в сучасній вищій школі. Розкрити значення самостійної роботи студентів для підвищення їх професійної компетентності та рівня знань із предметів, що вивчаються у вищій школі. Виявити можливості ефективного використання різноманітних нетрадиційних форм навчання у вищій школі: круглий стіл, тематична зустріч, виїзне практичне заняття та інші. При відповіді на питання семінару особливу увагу слід приділити вимогам до підготовки викладача до різних форм організації навчальних занять.

2.8.3. Питання для самоконтролю

1. Дати характеристику основних форм занять у вищих навчальних закладах
2. Розкрити умови ефективності проведення лекцій.
3. Визначити вимоги до техніки мовлення викладача.
4. Розкрити особливості різних видів лекцій.
5. Визначити умови застосування різних методів на лекційному занятті.
6. Дати характеристику різним видам семінарських та лабораторно-практичних занять.
7. Розкрийте методичні особливості проведення різних видів занять у вищому навчальному закладі
8. Розкрити зміст нетрадиційних форм занять: тематична зустріч, круглий стіл, ділова гра, виїзне практичне заняття.

2.8.4. Практичні завдання

1. Робота у мікрогрупах (10-12 студентів).

Диспут на тему «Переваги та недоліки нетрадиційних форм навчання»:

1. Студенти об'єднуються у мікрогрупи по 5-6 чоловік.
2. Обговорюють переваги одного із обраних групою форм навчання та недоліки інших (5-7 хв.)
3. Кожна група презентує переваги обраної форми навчання та відповідає на питання інших груп щодо визначених недоліків даної форми.
4. Підведення підсумків дискусії.

2. Робота в парах. Поділити студентів на пари. Кожна пара отримує завдання: дати характеристику чужій чи іншій формі навчання (конкретну форму заняття кожна пара обирає жеребкуванням). Обґрунтувати умови, за яких ті чи інші форми проведення занять будуть мати переваги у підготовці соціальних працівників.

2.8.5. Рекомендована література до теми

– основна [1; 4; 9; 12; 17;18];

- методична[1; 4;12].
- додаткова [5;8;].

2.8.6. Індивідуальні навчально-дослідні завдання **Практичні завдання**

1. Розробити семінарське заняття за планом: назва навчального предмету, тема заняття, план заняття, хід заняття, список використаної літератури, методи навчання.
2. Розробити одну із нетрадиційних форм проведення заняття за планом: назва навчального предмету, тема заняття, план заняття, хід заняття, список використаної літератури.

Тематика рефератів

1. Практичні заняття у вищих навчальних закладах.
2. Види семінарських занять та особливості їх проведення у вищих навчальних закладах.
3. Особливості організації та проведення нетрадиційних занять у ВНЗ.

3 Вимоги до оформлення індивідуального навчально-дослідного завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання з дисципліни «Педагогіка вищої школи» – це самостійна творча робота студента, який засвідчує його знання педагогічної та психологічної літератури з цієї теми, розуміння основних підходів до вирішення наукової і практичної проблеми, а також відображає власні професійні погляди майбутнього викладача соціальної роботи на основі здобутих професійних знань.

ІНДЗ спрямовані на самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизацію, поглиблення, узагальнення, закріплення, практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

ІНДЗ з дисципліни «Педагогіка вищої школи» виконується відповідно до поставлених завдань до кожної теми у вигляді вільного викладу відповіді на проблемні питання (есе), виконання робіт практичного характеру, наприклад, розробки семінарського та нетрадиційного заняття, чи написання анотації до статей. Студенти мають можливість самостійно обрати теми ІНДЗ, які пропонуються, але обов'язковим є виконання одного ІНДЗ за змістовим модулем.

Структура ІНДЗ містить такі елементи:

- титульна сторінка
- зміст
- вступ
- основна частина
- висновки
- список використаних джерел (за необхідності)

- додатки (за необхідності).

Вимоги до оформлення ІНДЗ:

- текст роботи має бути надруковано з одного боку аркуша (формат А-4) стандартним 14 шрифтом Times New Roman;
- назви розділів краще набирати 14-им шрифтом (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним курсивом;
 - міжрядковий інтервал – 1,5;
 - відступ в абзацах – 1,25 см;
 - текст ІНДЗ необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 20 мм, правий – 15 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм;
 - нумерація сторінок зверху посередині;
 - обсяг ІНДЗ – 10-15 сторінок.

Ілюстративний матеріал – малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередньо після прешого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторінці, де є посилання, їх подають на насупній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Оцінка за ІНДЗ виставляється на завершальному занятті (практичному, семінарському, колоквіумі) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання у формі усного звіту студента про виконану роботу. Оцінка за ІНДЗ є обов'язковим компонентом екзаменаційної оцінки і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Кожне ІНДЗ оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

1. Повнота розкриття питань.
2. Особистий погляд на вирішення поставленої проблеми.
3. Зміст ІНДЗ має передбачати аналіз сучасного підходу до вирішення означеної проблеми.
4. Список використаних джерел та додатки не є обов'язковою частиною ІНДЗ (в залежності від поставлених завдань).

4 Вимоги до оформлення реферату

Реферат (лат. *refere* — доповідати, повідомляти) — невеликий цілісний виклад матеріалу, у якому коротко, але з мотивуванням, визначеннями і висновками викладено основні ідеї, положення статті або кількох статей, книг; інколи дається власне ставлення до них.

Оглядовий реферат містить огляд і аналіз певного кола наукових джерел, а пошуковий — висвітлює певну інформацію і має елементи самостійного пошуку.

Робота над рефератом спрямована на формування у студентів уміння аналізувати, зіставляти та узагальнювати різні підходи, погляди, конкретний матеріал; розкривати своє ставлення до досліджуваних проблем, робити на цій основі правильні обґрунтовані висновки. Метою написання рефератів є

розширення кругозору студентів та поглиблення їх знань з предмета; розвиток основних практичних умінь наукової роботи (дослідницькі вміння, вміння знаходити спеціальну літературу і працювати з нею, складати список використаних джерел і оформляти опрацьований матеріал); формування наукових умінь; оволодіння стилем наукового мовлення та етикою наукового диспуту.

Навчальний реферат з дисципліни «Педагогіка вищої школи» – це самостійна творча робота студента, який засвідчує його знання педагогічної та психологічної літератури з цієї теми, розуміння основних підходів до вирішення наукової і практичної проблеми, а також відображає власні професійні погляди майбутнього викладача соціальної роботи на основі здобутих професійних знань.

У процесі роботи над рефератом можна виділити чотири етапи:

1. Початковий: вибір теми, складання списку літератури для опрацювання, її структурування, розробка плану і написання вступу.

2. Основний: опрацювання літератури, робота над змістом і висновками реферату.

3. Заключний: оформлення реферату, критичний аналіз його змісту і коригування.

4. Захист реферату: на семінарському занятті чи індивідуальній консультації.

Структура реферату містить такі елементи:

- титульна сторінка
- зміст
- вступ
- основна частина (розділи, пункти і підпункти)
- висновки
- список використаних джерел
- додатки.

Вимоги до оформлення реферату:

- текст роботи має бути надруковано з одного боку аркуша (формат А-4) стандартним 14 шрифтом Times New Roman;
- назви розділів краще набирати 14-им шрифтом (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним курсивом;
 - міжрядковий інтервал – 1,5;
 - відступ в абзацах – 1,25 см;
 - текст реферату необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 20 мм, правий – 15 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм;
 - нумерація сторінок зверху посередині;
 - обсяг реферату – 10-15 сторінок.

Ілюстративний матеріал – малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередньо після прешого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторінці, де є посилання, їх подають на насупній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Вибір теми

Тема реферату є важливим етапом у його написанні. З переліку тем, які є запропонованими, необхідно вибрати саме ту, яка є найбільш цікавою, або запропонувати самостійно сформульовану тему викладачеві.

При визначенні теми необхідно керуватися як власним інтересом так і наявністю літератури з означеної проблеми. Для цього слід звернутися до бібліотечних каталогів, проконсультуватися з викладачем, використати інтернет-ресурси. Якщо, на вашу думку, ви маєте достатньо інформації з означеної теми, можна сміливо приступати до написання реферату.

Робота над змістом

Зміст реферату формується у процесі роботи над інформаційними джерелами. Послідовність викладу теми реферату конкретизується у розкритті питань плану. Зміст реферату може бути простим – перелік пунктів, чи складним – пункти поділяються на підпункти.

У процесі написання реферату, зміст може доповнюватися чи змінюватися. Необхідно в кінці написання реферату зробити уточнення змісту.

Вступ

Обсяг вступу – 1-2- сторінки. У ньому має бути обґрунтована актуальність та стан дослідженості обраної проблеми в науковій літературі. У вступі формулюють мету і завдання реферату, дають короткий загальний огляд наукової літератури і використаних джерел.

Обґрунтування актуальності обраної теми – це насамперед відповідь на питання: «Чому я вибрав цю тему реферату, чим вона мене зацікавила?» До того ж важливо пов'язати її з сучасними проблемами навчання і виховання студентів.

Оцінюючи стан дослідження наукової проблеми, треба коротко висвітлити ту низку відомих авторів наукових уявлень, яка склалася в педагогічній науці з цієї проблеми. Скажімо, у вступі реферату на тему «Теоретичні підходи до організації процесу навчання» варто зазначити, що існує багато психологічних підходів до організації процесу навчання, наприклад, гуманістичний, біхевіористичний, когнітивний та ін.

Можна запропонувати два варіанти *формулювання мети*:

1. Формулювання мети за допомогою дієслів: дослідити, вивчити, визначити, обґрунтувати, проаналізувати, систематизувати, висвітлити, розглянути, узагальнити тощо.
2. Формулювання мети за допомогою питань.

Завдання роботи – це конкретні сходинки (етапи) досягнення її мети.

У *короткому огляді літератури і джерел*, з якими автор працював, треба оцінити їхню корисність, доступність, висловити своє ставлення до їхнього змісту.

Основна частина

Основний зміст роботи вміщують після вступу, починаючи з нової сторінки. Сутність роботи — це викладання відомостей про предмет дослідження, необхідних і достатніх для розкриття сутності даної роботи .

У розділах основної частини подають:

- огляд літератури за темою і вибір напрямків досліджень;
- виклад загальних підходів до вирішення означеної проблеми;
- новітні погляди на проблему;
- відомості про проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження;
- аналіз і узагальнення результатів теоретичного чи емпіричного дослідження.

В огляді літератури окреслюють основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, автор повинен назвати ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у даній галузі.

У другому розділі, як правило, обґрунтовують вибір напрямку досліджень, теоретичного чи емпіричного дослідження. У теоретичних роботах розкривають проблеми та гіпотези, в експериментальних — пропонують програму та методи дослідження.

Далі, у наступних розділах, з вичерпною повнотою викладаються результати власних досліджень автора з висвітленням того нового, що він вносить у розробку проблеми. Автор повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених задач, оцінку достовірності одержаних результатів, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, які обумовлюють необхідність припинення подальших досліджень.

Розділи можна поділяти на підрозділи і пункти. Пункти, якщо це необхідно, поділяють на підпункти. Кожен пункт і підпункт повинен містити закінчену інформацію. Повні докази або подробиці дослідження можна розмістити у додатках.

Висновки

Висновки розташовують безпосередньо після викладення основного змісту роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках наводять оцінку одержаних результатів дослідження (наукову, практичну, соціальну цінність). Ця частина містить висновки автора стосовно сутності проблеми, питань, що розглядалися у роботі, можливих галузей використання здобутих результатів роботи.

У висновках необхідно наголосити на якісних та кількісних показниках отриманих результатів, викласти рекомендації щодо їх використання.

Текст висновків можна поділяти на пункти.

Рекомендації

Рекомендації вміщують, якщо це потрібно, після висновків, починаючи з нової сторінки. У рекомендаціях визначають подальші роботи, які вважають необхідними, приділяючи основну увагу пропозиціям щодо ефективного використання результатів дослідження. Текст рекомендацій можна поділяти на пункти.

Список використаних джерел

Список використаної літератури, який починають з нової сторінки, завершує основну частину. Перелік джерел, на які є посилання в основній частині роботи, наводять після рекомендацій, якщо вони є. Список використаних джерел — елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел. Бібліографічний опис складають

безпосередньо за друкованим твором або виписують із каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і т. ін. Порядкові номери описів у переліку є посиланнями у тексті (номерні посилання). Список використаної літератури складають із джерел у тому порядку, за яким вони вперше згадуються у тексті (найбільш зручний для користування). Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Додаток

Додаток необхідно починати з нової сторінки. У додатках вміщують матеріал, який:

- є необхідним для повноти роботи, але включення його до основної частини роботи може змінити логічне та впорядковане уявлення про роботу;
- не може бути послідовно розміщений в основній частині роботи через великий обсяг або способи відтворення;
- може бути вилучений для широкого кола читачів, але є необхідним для фахівців.

Захист реферату має проходити за таким планом:

- актуальність обраної теми
- основні тези, що розкривають тему
- власний аналіз літературних джерел та ставлення до порушеної проблеми

Критерії оцінювання рефератів

Кожний реферат оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

1. Актуальність теми.
2. План реферату має системно розкривати обрану тему.
3. Зміст реферату має передбачати розкриття положень сучасних підходів до проблем вищої школи.
4. Професійна специфіка. Розкриття особливостей підготовки майбутніх соціальних працівників.
5. Особистий внесок оцінюється із наявності власних аналітичних висновків та конкретних пропозицій щодо удосконалення підготовки фахівців у ВНЗ
6. Використані джерела, тобто наявність достатньої кількості сучасних нормативних і наукових джерел.

Примітка: реферат «скопійований» із Інтернет-мережі чи такий, що не містить аналізу та узагальнень опрацьованої літератури та власного погляду на проблему - не зараховується.

5 Перелік екзаменаційних питань

1. Предмет педагогіки вищої школи.
2. Основні функції та завдання педагогіки вищої школи.
3. Характеристика основних категорій педагогіки вищої школи.
4. Вища школа як педагогічна система.
5. Переваги та недоліки сучасної системи вищої освіти в Україні.
6. Освітнє середовище та освітні цілі.
7. Ознаки сучасної освіти.
8. Способи здобуття освіти і світовій та українській практиці.
9. Сутність та якість вищої освіти.
10. Види або типи сучасної освіти.
11. Моделі системи освіти у сучасному світі.
12. Освітній світовий простір.
13. Цілі і завдання Болонської декларації.
14. Особливості організації навчального процесу відповідно до Болонської декларації.
15. Сутність ступеневої вищої освіти.
16. Особливості впровадження кредитно-модульної системи.
17. Специфіка діяльності педагога у вищому навчальному закладі.
18. Функції, права та обов'язки викладача університету.
19. Основні напрями діяльності викладача вищого навчального закладу.
20. Психологічна структура діяльності викладача.
21. Сутність та складові педагогічної майстерності викладача.
22. Мовленнєва культура викладача вищого навчального закладу.
23. Структура і стилі педагогічного спілкування.
24. Сутність понять «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання».
25. Модульно-розвивальне навчання.
26. Технології проблемного навчання.
27. Ігрові технології
28. Інформаційні технології
29. Особистісно-орієнтовані технології навчання.
30. Діяльність викладача за різних систем навчання.
31. Основні складові процесу навчання.
32. Характеристика функцій навчання.
33. Діяльність викладача та студентів у навчальному процесі.
34. Види навчання: пояснювально-ілюстративне та проблемне. Їх спільні риси та особливості.
35. Види навчання: проблемне та програмоване. Їх спільні риси та особливості.
36. Особливості діяльності викладачів у різних видах навчання.
37. Принципи навчання, їх сутність.
38. Характеристика засобів навчання.
39. Особливості застосування методів активного навчання у ВНЗ.
40. Охарактеризувати методи проблемного навчання.

41. Визначити особливості методів інтерактивного навчання.
42. Імітаційні методи навчання у ВНЗ.
43. Неімітаційні методи навчання у ВНЗ.
44. Ігрові методи навчання у ВНЗ.
45. Розкрити сутність методу „презентація” на конкретному прикладі.
46. Дати характеристику основних груп організаційних форм навчання у вищих навчальних закладах.
47. Характеристика форм організації навчальних занять у ВНЗ: лекційні заняття.
48. Характеристика форм організації навчальних занять у ВНЗ: семінарські та практичні заняття.
49. Розкрити зміст нетрадиційних форм занять: тематична зустріч, круглий стіл, ділова гра, виїзне практичне заняття.
50. Характеристика практичної підготовки фахівців у ВНЗ.
51. Характеристика самостійної роботи студентів у ВНЗ.

Рекомендована література
Навчальна література

- 1.Алексюк А. А. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія/ А.А.Алексюк. - К., 1998.
- 2.Варій М. Й. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник/ М.Й.Варій, В.Л. Ортинський - К.: Центр учбової літератури, 2007.
- 3.Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання: Навчальний посібник/ Г.Г. Ващенко. - Дрогобич: Коло, 2003.
- 4.Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид./С.С. Вітвицька - К.: Центр учбової літератури, 2011.-384с.
5. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навчальний посібник/ О.І.Вишневський. -Дрогобич: Коло, 2003.
- 6.Зайченко І. В. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів/ І.В. Зайченко - Чернігів, 2003.
7. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014// Режим доступу: <http://kntu.net.ua/index.php/rus/Struktura/Podrazdeleniya/Navchal>
8. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник/О.В. Крушельницька. - К.: Кондор, 2003.
- 9 .Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навч. посібн./ А.І. Кузьмінський - К.: Знання, 2005.
- 10.Мазуха Д. С. Педагогіка: Навчальний посібник/ Д.С.Мазуха, Н.І.Опанасенко. - К.: Центр учбової літератури, 2005.
- 11.Ніколаєнко С. М. Стратегія розвитку освіти України: початок ХХІ століт./ С.М. Ніколаєнко. - К.: Знання, 2006.
12. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч.посіб. для студ.вищ.навч.закл./ В.Л.Ортинський.- К.: Центр учбової літератури, 2009.- 472с.
- 13.Пальчевський С. С. Педагогіка: Навчальний посібник/С.С.Пальчевський. - К.: Каравела, 2007.
- 14.Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н.Курлянд, Р. І.Хмельюк, А.В.Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. -2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2007. -495с.
- 15.Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. - Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2002.
- 16.Педагогічна майстерність: Підручник/ Зязюн І.А., Крамушенко Л.В., Кривонос І.Ф. та ін.; за заг.ред. І.А.Зязюна.- К.:Вища шк., 1997.- 349с.
17. Скорик Т.В. Практикум з методики викладання соціальної роботи: навч. посіб. [Текст] / Т.В. Скорик // Чернігів, 2006. - 53с.
- 18.Сисоєва С. С. Психологія та педагогіка: Підручник для традиційної та дистанційної форм навчання/ С.С.Сисоєва, Т.Б.Поясок - К.: Міленіум, 2005.
- 19.Слепкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навчальний посібник/ З.І.Слепкань. - К.: Вища шк., 2005.
20. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб./ М.М.Фіцула - К.: «Академвидав», 2006.

Методична література

- 1.Бойко А. Методика викладання соціальної роботи і соціальної політики. Посібник для відкритого навчання: Національний університет „Києво-Могилянська Академія”/ А.Бойко, І. Грига,О.Іванова, Т.Семигіна- К., 2003.
2. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: Навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів вищих і середніх навчальних закладів/ І.А.Зязюн, Г.М.Сагач-К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу,1997.-302с.
- 3.Капская А.И. Основные тенденции развития мастерства слова педагога/ А.И.Капская.- К., 1988.
- 4.Лещенко М. П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання/ М.П.Лещенко.- 2-е вид., доп.- К., 1996.- 192с.
- 5.Львова Ю.Л. Творческая лаборатория учителя/Ю.Л.Львова. – М.,1985.
- 6.Методические рекомендации для преподавателей и студентов по основам педагогического мастерства к практическим занятиям для 1 курса. Тема „Мастерство учителя в управлении собой”.- Полтава, 1987.- С.5-20.
- 7.Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебн. пособие для студ пед.вузов и системы повышения квалификации пед. кадров / Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева, А.Е.Петров; Под ред. Е.С.Полат.- М.: Изд.центр «Академия», 1999.
- 8.Освітні технології: Навч.-метод. посібник / О.М.Пехота, А.З. Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За ред О.М.Пехоти.- К.: Видавництво А.С.К.,2003.- 255с.
- 9.Освітні технології у школі та вузі: Матеріали науково-практичної конференції / За наук. редакцією О.М.Пехоти.- Миколаїв: МФ НаУКМА,1999.
- 10.Педагогічна технологія: Посібник / І.Ф.Прокопович, В.І.Євдокимов. – Х.: Основа, 1995.
- 11.Пометун О.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн./ О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. За заг.ред. О.І.Пометун.- К.: Видавництво А.С.К.,2004.-192с.
- 12.Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Вид.3-тє, перероблене і доповнене/ За заг.ред.О.А.Дубасенюк.- Київ: „Центр навчальної літератури”,2004.-464с.
13. Скорик Т.В. Інтерактивні технології навчання у підготовці соціальних працівників [Текст] / Т.В. Скорик // Діяльність соціальних служб в Україні: досвід та шляхи вдосконалення соціальної роботи: зб. матер. круглого столу, (Чернігів, 29 берез. 2006 р.) / за ред. Н.І. Кривоконь. - Чернігів: Чернігівські обереги, 2006. - С. 98-103.
- 14.Скорик Т.В. Методи інтерактивного навчання у підготовці соціальних працівників [Текст] / Т.В. Скорик // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти: матер. П'ятих Ірпінських міжнар. наук.-пед. читань, (Ірпінь, 24-25 трав. 2007 р.). - Ірпінь, 2007. – С. 255-257.
- 15.Скорик Т.В. Методи проблемного навчання у підготовці соціальних працівників [Текст] / Т.В. Скорик // Актуальні проблеми соціальної роботи в Україні (соціально-правовий, педагогічний та психологічний аспекти): зб.

матер. наук.-практ. семінару, (29 берез. 2007 р.) / за ред. Н.І. Кривоконь. – Чернігів: Чернігівські обереги, 2007. - С. 67-71.

16.Шевчук С.П., Шевчук О.С. Методи активного навчання соціальних працівників.- Чернігів: ДКП РВВ,2000.- 114с.

Допоміжна література

- 1.Автономов П.П. Технологія педагогічного успіху/ П.П.Автономов.- К.: КНУ, 2002.- 180с.
- 2.Василькова Ю.В. Социальная педагогика: Курс лекций: Учебн. пос. для студ высш. учебн. Заведений/Ю.ВТ.А.Василькова. - 2-е изд.- М.: Изд.центр „Академия”,2001.-440с.
- 3.Воробьев В.А. Проблемная ситуация в лекции/В.А. Воробьев.- М.: Знание,1981ю- 64с.
- 4.Синица И.Е. Педагогический такт и мастерство учителя/ И.Е.Синица.- М.,1983.
- 5.Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д. Зверєва, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.: За заг.ред І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової.- К.: Центр навчальної літератури,2004.-256.
- 6.Степанов О.М.Основи психології і педагогіки: Посібник/ О.М.Степанов, М.М.Фіцула.- К.: Академвидав, 2003.- 504с.
- 7.Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п’яти томах/ В.О.Сухомлинський.- К., 1976.- Т.
8. Щербань П.М.Прикладна педагогіка: Навч.-метод. посіб./ П.М.Щербань – К.: Вища шк., 2002.- 215с.

..